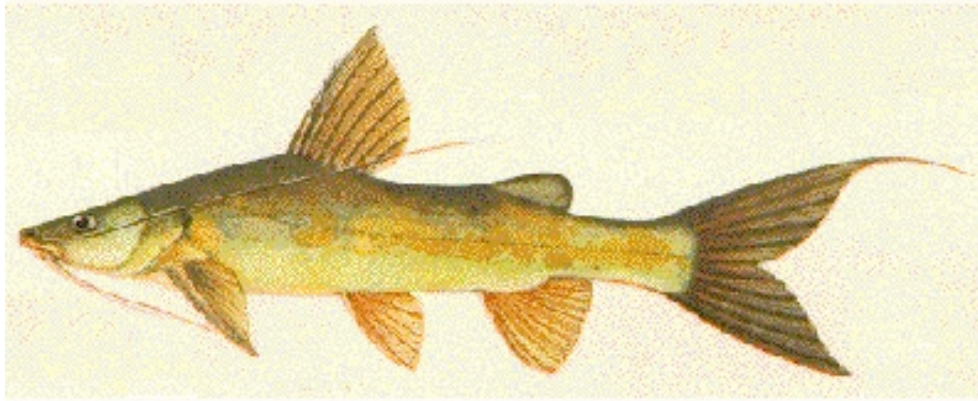

การเพาะเลี้ยง

เผยแพร่โดย กองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และกองส่งเสริมการประมง
โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปลากดเหลือง

สารบัญ

การแพร่กระจายและแหล่งที่อยู่อาศัย
ลักษณะรูปร่าง
ขนาดสมบูรณ์เพศและฤดูวางไข่
ลักษณะไข่และตัวอ่อน
การผสมเทียมปลากดเหลือง

การอนุบาลลูกปลาวัยอ่อน
การเลี้ยงปลากดเหลืองในบ่อดิน
การเลี้ยงปลากดเหลืองในกระชัง
การป้องกันโรคปรสิตและพยาธิ
คำแนะนำการป้องกันสัตว์น้ำจากภัยธรรมชาติ

การเพาะเลี้ยงปลากดเหลือง

คำนำ

ปลากดเหลือง (*Mytus nemurus*, Cuv & Val) เป็นปลาน้ำจืดพื้นบ้านที่ไม่มีเกล็ดของไทย พบแพร่กระจายกว้างขวางในแหล่งน้ำธรรมชาติ ตลอดจนถึงบึงน้ำและเขื่อนต่าง ๆ รวมทั้งบริเวณปากแม่น้ำที่เป็นน้ำกร่อย ปัจจุบันปลากดเหลืองเป็นปลาน้ำจืดเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่เกษตรกรสนใจทำการเพาะเลี้ยงเป็นอาชีพ โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เกษตรกรจะนิยมเลี้ยงปลากดเหลืองในกระชังและในบ่อดินที่เคยเลี้ยงกุ้งกุลาดำมาก่อน ปลากดเหลืองจัดว่าเป็นปลาชั้นดีในท้องตลาด จึงเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและนอกประเทศ โดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์ ปลากดเหลืองจึงเป็นปลาอีกชนิดหนึ่ง ที่คาดว่าจะจะเป็นปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากในอนาคตและมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาการเพาะเลี้ยงในเชิงพาณิชย์ต่อไป

การแพร่กระจายและแหล่งที่อยู่อาศัย

ปลากดเหลือง พบแพร่กระจายในแหล่งน้ำจืดทั่วไปของทวีปเอเชีย ตั้งแต่เอเชียตะวันตก ได้แก่ อินเดีย เนปาล ปากีสถาน และบังคลาเทศ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ พม่า ไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ในประเทศไทย พบแพร่กระจายในแหล่งน้ำธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำทุกภาคของประเทศไทย เช่น ภาคเหนือ พบในลำน้ำกก ปิง วัง ยม น่าน กว๊านพะเยา บึงบอระเพ็ด เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ และเขื่อนกักเก็บน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบในแม่น้ำมูล แม่น้ำโขงและสาขา ในเขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนลำปาว เขื่อนลำตะคอง อ่างเก็บน้ำพุง เป็นต้น ภาคกลางพบในแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง บางปะกง ป่าสัก เขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนวชิราลงกรณ์ และแก่งกระจาน ภาคใต้พบในแม่น้ำปากพนัง ตาปี ปัตตานี สายบุรี บางนรา โกลก และสาขา ตลอดจนบริเวณปากแม่น้ำย่านน้ำกร่อยบริเวณชายฝั่งก็พบปลากดเหลืองได้ นอกจากนี้พบในทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลา และพรุต่าง ๆ เช่น พรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส พรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปลากดเหลืองสามารถเจริญเติบโต และอาศัยอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เป็นปลาที่ชอบอาศัยอยู่ตามพื้นที่ตื้นน้ำที่เป็นแอ่งหินหรือเป็นพื้นดินแข็ง น้ำค่อนข้างใส และมีกระแสน้ำไหลเชี่ยวไม่แรงนักพบอยู่ในระดับความลึกตั้งแต่ 2-40 เมตร อีกทั้งชอบอาศัยหาอาหารบริเวณที่น้ำจากต้นน้ำเหนือเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำไหลมาบรรจบกับบริเวณแนวน้ำนิ่ง โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ ซึ่งมีน้ำจืดไหลปะทะกับแนวน้ำเค็มมีกุ้ง ปลา ปู หอย ค่อนข้างสมบูรณ์ ชาวประมงจะจับปลากดเหลืองได้มากในบริเวณนี้

ลักษณะรูปร่าง

ปลากดเหลือง เป็นปลาน้ำจืดที่ไม่มีเกล็ด ลำตัวกลม ยาว หัวค่อนข้างแบน กระดุกท้ายทอยยาวถึงโคนครีบหลัง มีหนวด 4 คู่ ครีบหลังเป็นครีบเดี่ยว มีก้านครีบแข็ง 1 ก้าน และก้านครีบอ่อน 7 ก้าน มีเงี่ยงแข็งและแหลมคม 1 คู่ มีก้านครีบอ่อนข้างละ 9 ก้าน ครีบหางเว้าลึกแฉกบนยาวกว่าแฉกล่าง ลักษณะสีของลำตัวจะเปลี่ยนไปตามอายุ ขนาด และแหล่งที่อยู่อาศัย ปลากดเหลืองที่มีขนาดโตเต็มวัย ลำตัวบริเวณส่วนหลังมีสีน้ำตาลเข้มปนดำ บริเวณด้านข้างลำตัวมีสีน้ำตาลปนเหลือง และบริเวณส่วนท้องมีสีขาว ปลากดเหลืองเป็นปลาที่มีขนาดปานกลาง ขนาดใหญ่ที่สุดยาวกว่า 50 ซม. ส่วนใหญ่ที่พบมีขนาดประมาณ 30 ซม. หรือเล็กกว่า

ลักษณะปลาเพศผู้

1. ลำตัวเรียวยาว
2. ท้องไม่อูม
3. ลักษณะเพศเป็นติ่ง เรียวยาวและปลายแหลมยื่นออกมาประมาณ 1 ซม.

ลักษณะของปลาเพศเมีย

1. ลำตัวอ้วนป้อม ช่องท้องขยายกว้าง
2. ลักษณะท้องอูมเป่งชัดเจน
3. ลักษณะเพศเป็นรูกลม สีชมพูเรื่อ ๆ

ขนาดสมบูรณ์เพศและฤดูกาลวางไข่

ปลากดเหลืองเพศเมียมีไข่แก่และสามารถวางไข่สืบพันธุ์ได้มีขนาดตั้งแต่ 26.0 ซม. ขึ้นไป ส่วนปลาเพศผู้มีน้ำเชื้อสมบูรณ์สามารถ สืบพันธุ์ได้มีขนาดตั้งแต่ 24.0 ซม. ขึ้นไป ปลากดเหลืองสามารถวาง

ไข่ได้เกือบตลอดทั้งปี แต่ส่วนใหญ่อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี อย่างไรก็ตามภาคใต้ตอนล่าง สามารถเพาะพันธุ์ปลากัดเหลืองได้ตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนจนถึงเดือนมกราคม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าฤดูกาลวางไข่ของปลากัดเหลือง จะแตกต่างกันไปตามสภาพและที่ตั้งของพื้นที่

ลักษณะไข่และความตกไข่

ปลากัดเหลืองมีไข่ 2 พู ปริมาณความตกของไข่ แม่ปลาที่มีขนาดความยาว 15-35 ซม. น้ำหนัก 28-370 กรัม มีปริมาณไข่เฉลี่ย 35,000 ฟอง ไข่ปลากัดเหลืองเป็นไข่จมและติดกับวัสดุใต้น้ำ เมื่อสัมผัสกับน้ำมีสารเมือกเหนียวที่รอบเปลือกไข่ ทำให้ไข่ปลากัดติดกับวัสดุ หรือไข่ติดกันเป็นกลุ่มก้อน ไข่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 มม. เมื่อถูกน้ำจะพองออกเล็กน้อย

การผสมเทียมปลากัดเหลือง

ปลากัดเหลืองที่นำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ ต้องมีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป น้ำหนักไม่ต่ำกว่า 200 กรัม ขึ้นไป มาฉีดฮอร์โมนสังเคราะห์ (Suprefect) ร่วมกับยาเสริมฤทธิ์ (Motilium) บริเวณที่ฉีดฮอร์โมน คือทางช่องท้องหรือกล้ามเนื้อบริเวณส่วนหลังเหนือเส้นข้างตัว

การฉีดฮอร์โมนผสมเทียมจะต้องคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ปลากัดเหลืองที่มีความสมบูรณ์เพศมาฉีดฮอร์โมนสังเคราะห์และยาเสริมฤทธิ์ ในปลาเพศเมีย เข็มที่ 1 ฉีดฮอร์โมนสังเคราะห์ ในปริมาณ 7 ไมโครกรัม + และยาเสริมฤทธิ์ 5 มิลลิกรัมต่อแม่ปลา 1 กิโลกรัม และเว้นระยะ 6 ชั่วโมง ก็ทำการฉีดเข็มที่ 2 ฉีดฮอร์โมนสังเคราะห์ในปริมาณ 25 ไมโครกรัม + และยาเสริมฤทธิ์ 5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักแม่ปลา 1 กิโลกรัม พร้อมทั้งทำการฉีดฮอร์โมนสังเคราะห์ปลาเพศผู้ในปริมาณ 5 ไมโครกรัม+และยาเสริมฤทธิ์ 5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักพ่อปลา 1 กิโลกรัม เว้นระยะประมาณ 8 ชั่วโมง ก็ทำการฉีดผสมกับน้ำเชื้อ และล้างไข่ด้วยน้ำสะอาดหลาย ๆ ครั้ง นำไข่ไปโรยบนแผงฟักไข่เพื่อให้ไข่ฟักเป็นตัว ไข่ที่ได้รับการผสมจะมีลักษณะกลมสีเหลืองสดใส ส่วนไข่ที่ไม่ได้รับการผสมจะมีสีขาวขุ่นหรือบิดเบี้ยว ไข่ปลากัดเหลืองจะฟักเป็นตัวภายในเวลา 30 ชม. ในอุณหภูมิน้ำ 26-28° C

การอนุบาลลูกปลาวัยอ่อน

หลังจากลูกปลาฟักเป็นตัวได้ 3 วัน มีความยาวลำตัว ประมาณ 3 มม. ระยะนี้ลูกปลาจะเริ่มว่ายน้ำหาอาหาร ลูกปลาจะมีลักษณะลำตัวขาวใส อาหารที่ให้จะเป็นไรแดง หรืออาร์ทีเมีย จนลูกปลาอายุได้ประมาณ 1 สัปดาห์ จะเริ่มให้อาหารผงของปลาดุกเล็ก (Powder feed) หรือปลาสดสับละเอียด วันละ 4 ครั้ง (8.00 น., 11.00 น., 15.00 น., และ 18.00 น.) หลังจากนั้น 2 สัปดาห์ ลูกปลาเริ่มมีขนาดแตกต่างกัน จะต้องหมั่นคัดขนาดลูกปลา จะช่วยลดการกินกันเอง และลูกปลาจะมีขนาด 1.5-2.0 นิ้ว ในระยะเวลา ประมาณ 45 วัน

การเลี้ยงปลากัดเหลืองในบ่อดิน

การเตรียมบ่อ

1. **การสูบน้ำออกจากบ่อ** โดยตั้งเครื่องสูบน้ำตรงจุดที่สามารถวิดน้ำได้หมด เพื่อทุ่นค่าใช้จ่ายและการทำงาน การสูบน้ำควรสูบน้ำให้แห้งเพื่อกำจัดศัตรูปลาและทำการหว่านปูนขาวทันทีในขณะที่ดินเปียก ในอัตรา 60-100 กิโลกรัม/ไร่
2. **การกำจัดศัตรูปลาและการป้องกัน** ควรทำการกำจัดศัตรูปลา ได้แก่ ปลาชนิดต่าง ๆ กบ เขียด ปู นกชนิดต่าง ๆ การกำจัด อาจใช้ปูนขาว ไล่ต้อน กากชา หรือสารเคมี เช่น คลอรีนผง

อัตรา 5 ฟีฟี่เอ็ม ละลายน้ำแล้วสาดให้ทั่วบ่อสำหรับการป้องกันศัตรูปลา จัดทำโดยใช้ฝือก
อวนในล่อน หรือปลูกตะไคร้ล้อมรอบคันบ่อ

3. **การกำจัดพันธุ์ไม้น้ำและวัชพืช** พันธุ์ไม้น้ำและวัชพืชอื่น ๆ จะเป็นแหล่งหลบซ่อนของศัตรู
ปลาและส่วนที่ตายจะเน่าเสียมีผลต่อคุณภาพน้ำ ทำอันตรายต่อปลาที่เลี้ยงได้และวัชพืชต่าง
ๆ จะเป็นอุปสรรคต่อการจับปลาและทำให้การเลี้ยงได้ผลผลิตไม่แน่นอน จึงต้อง
ทำการกำจัดพันธุ์ไม้น้ำและวัชพืชที่มีอยู่ภายในบ่อเลี้ยงให้หมด
4. **การตากบ่อ** นอกจากจะทำเพื่อเป็นการกำจัดศัตรูปลาแล้ว ยังเป็นการช่วยให้แก๊สพิษ
บางชนิดที่ฝังกันบ่อ มีโอกาสระเหยและถูกทำลายโดยแสงแดดและความร้อน ทั้งยังเป็นการ
ฆ่าเชื้อโรคที่อยู่บริเวณกันบ่อให้ตายลง เป็นการทำให้หน้าดินในบ่อมีคุณภาพดีขึ้น ในกรณีที่
บ่อมีเลนกันบ่อหนา ควรทำการปาดเลนทิ้งก่อนหรือทำการไถพรวน แล้วทำการหว่าน
ปูนขาวและตากบ่อต่อไป กรณีที่บ่อเป็นดิน ดินเปรี้ยวจัด ไม่ควรปาดเลนทิ้ง เพราะจะทำให้
น้ำที่สูบเข้ามาใหม่เป็นกรดจัดขึ้น
5. **การปรับสภาพดิน** การปรับสภาพดินขึ้นอยู่กับความเป็นกรด-ด่างของดินเป็นหลัก การ
ตรวจสอบสภาพดินที่เป็นกรดควรปรึกษาเจ้าหน้าที่ประมงก่อนในสภาพดินที่เป็นกรด
สังเกตพบหญ้าแห้วทรงกระเทียมหรือกระจูดหนูกกและเสมีด น้ำในบ่อมีสีใส
แบบตาตึกแตน หรืออาจทดสอบโดยใช้กระดาษวัดความเป็นกรด-ด่าง หรืออาจชิมน้ำ
บริเวณใกล้บ่อเลี้ยงจะมีรสฝืด ๆ และอีกวิธีหนึ่ง คือ ใช้น้ำหมักบ้วนลงในแหล่งน้ำ ถ้าน้ำ
หมักเปลี่ยนจากสีแดงอิฐเป็นสีแดงเข้มแสดงว่าเป็นกรดจัด การปรับสภาพดินที่เป็นกรด
อาจใช้ปูนขาว ตั้งแต่ 100-200 กก./ไร่ กรณีที่เป็นบ่อเก่า ผ่านการใช้งานมา 2-3 ปี อาจ
ดำเนินการไถพรวนดินกันบ่อ พร้อมสูบน้ำทิ้ง เพื่อลดปริมาณสารอินทรีย์ในดินที่มีผลต่อ
การเน่าเสียของกันบ่อ แล้วหว่านปูนขาวในอัตรา 200 กก./ไร่ พร้อมการไถพรวนดิน
ได้ยิ่งดี คุณสมบัติของปูนขาว ช่วยฆ่าเชื้อโรค และทำให้ตะกอนที่แขวนลอยในน้ำตกตะกอน
เร็วขึ้นและทำการตากบ่อให้แห้งสนิท เป็นระยะเวลา 3-4 สัปดาห์ จึงเปิดน้ำเข้าบ่อ
อย่างน้อย 3-5 วัน จึงปล่อยปลาลงเลี้ยงได้

การเลี้ยงปลากดเหลืองในบ่อดินขนาด 1 ไร่ จำนวน 5 ป่อ ของเกษตรกรอำเภอปากพนัง และอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอัตราการปล่อย 5 ตัว/ตารางเมตร หรือปล่อยบ่อละ 7,700 ตัว ขนาดเริ่มปล่อยความยาว ประมาณ 5 ซม. ให้อาหารเม็ดปลาดุกเล็กพิเศษในระยะเวลา 2 เดือนแรก อาหารเม็ดสูตรปลาดุกเล็ก ในระยะเวลา 2 เดือนถัดมา และอาหารเม็ดปลาดุกใหญ่อีก 2 เดือน เป็นระยะเวลาการเลี้ยง 6 เดือน สามารถจับปลาเพื่อจำหน่ายได้จำนวนทั้งหมด 637 กิโลกรัม/ไร่ ขนาดปลาที่จับได้ 5-8 ตัว/กิโลกรัม อัตรารอดตาย 73.5% และอัตราแลกเนื้อ (FCR) เท่ากับ 1.72

ตารางที่ 1 การเจริญเติบโตและผลผลิตการเลี้ยงปลากดเหลืองในบ่อดินของเกษตรกร
พนังและอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ขนาดปลาที่ปล่อย (ซม.)	5.0
2. อัตราการปล่อย (ตัว/ไร่)	7,700
3. ระยะเวลาเลี้ยง (วัน)	180
4. อัตราการเจริญเติบโตจำเพาะ (% กรัม/วัน)	2.51
5. ผลผลิต (กิโลกรัม/ไร่)	637
6. อัตรารอดตาย (%)	73.5
7. ขนาดปลาที่จับได้ (ตัว/กิโลกรัม)	5.5
8. อัตราการแลกเนื้อ (FCR)	1.72

ตารางที่ 2 ต้นทุน รายได้ และผลตอบแทนการเลี้ยงปลากดเหลืองในบ่อดินขนาด 1 ไร่

1. ค่าพันธุ์ปลา (บาท)	7,700
2. ค่าอาหารปลา (บาท)	19,720
3. ค่าปูนขาวและยารักษาโรค (บาท)	1,800
4. ค่าแรงงานและอื่น ๆ (บาท)	2,550
5. ราคาขายปลา (บาท/กก.)	80
6. รายได้ทั้งหมด (บาท/ไร่)	50,950
7. กำไรเบื้องต้น (บาท)	19,180

การเลี้ยงปลากดเหลืองในกระชัง

การเลี้ยงปลากดเหลืองในกระชัง อาจใช้ตาข่ายพลาสติกขนาด 3x4x1.8 เมตร หรือกระชังอวน โพลี ปักหลักไม่อยู่กับที่ หรือกระชังมีทุ่นลอยขนาด 3x4x2 เมตร จากการปล่อยปลาขนาด 200-250 กรัม อัตราปล่อย 1,000 ตัว/กระชัง ให้ปลาสดับและส่วนผสมพวกหัวอาหารปลาสำเร็จรูปเป็นอาหาร วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ระยะเวลา 4 เดือน ผลปรากฏว่าปลาเจริญเติบโตมีน้ำหนักเฉลี่ย 540 กรัม/ตัว อัตราอดตาย 82.0 % ผลผลิตประมาณ 460 กิโลกรัม/กระชัง

การป้องกันรักษาโรคและพยาธิ

ในธุรกิจการเลี้ยงปลากดเหลือง ปัญหาที่ผู้เลี้ยงปลาประสบอยู่บ่อย ๆ คือ เรื่องการเกิดโรคปลา โดยโรคที่พบบ่อยเกิดจากสาเหตุหลายปัจจัย เช่น การติดเชื้อพยาธินอก, การติดเชื้อพยาธิภายใน, การติดเชื้อแบคทีเรีย, การติดเชื้อราและน้ำที่เลี้ยงเป็นพิษ เป็นต้น การดำเนินการป้องกันรักษาจึงควรพิจารณาจากสาเหตุของโรคซึ่งสามารถวินิจฉัยเบื้องต้นได้ด้วยตนเองดังต่อไปนี้

โรคพยาธิภายนอก

1. โรคจุดขาว (Ichthyophthirius : “Ich”) ปลาที่เป็นโรคนี้จะมีจุดสีขาวขุ่นขนาดเท่าหัวเข็มหมุดเล็ก ๆ กระจายอยู่ทั่วลำตัวและครีบ สาเหตุของโรคนี้ คือ โปรโตซัวชนิดที่กินเซลล์ผิวหนังเป็นอาหาร เมื่อพยาธิโตเต็มที่ก็จะออกมาจากตัวปลา โดยจมตัวลงสู่บริเวณก้นบ่อปลา และสร้างเกราะหุ้มตัว ต่อจากนั้นจะมีการแบ่งเซลล์เป็นตัวอ่อนจำนวนมากภายในเกราะนั้น เมื่อสภาวะแวดล้อมภายนอกเหมาะสมเกราะหุ้มตัวจะแตกออกและตัวอ่อนของพยาธิจะว่ายน้ำเข้าเกาะตามผิวหนังของปลาต่อไป

การป้องกันและรักษา ยังไม่มีวิธีกำจัดปรสิตที่ฝังอยู่ใต้ผิวหนังที่ได้ผลเต็มที่ แต่วิธีการที่ควรทำ คือ การทำลายตัวอ่อนในน้ำ หรือทำลายตัวแก่ขณะว่ายน้ำอิสระ โดยการใช้สารเคมีดังต่อไปนี้

1. ฟอร์มาลิน 150-200 ซีซี. ต่อน้ำ 1,000 ลิตร แช่ไว้นาน 1 ชั่วโมง สำหรับปลาขนาดใหญ่
2. มาลาโคทริกีน 1.0-1.25 กรัม ต่อน้ำ 1,000 ลิตร แช่ไว้นาน 24 ชั่วโมง สำหรับปลาขนาดใหญ่ หรือ 0.15 กรัม ต่อน้ำ 1,000 ลิตร นาน 24 ชั่วโมง หรือ เมทิลีนบลู 1-2 กรัม ต่อน้ำ 1,000 ลิตร แช่ติดต่อกัน 7 วัน
3. มาลาโคทริกีนและฟอร์มาลิน ในอัตราส่วน 0.15 กรัม และ 25 ซีซี. ต่อน้ำ 1,000 ลิตร นาน 24 ชั่วโมง แช่ติดต่อกันประมาณ 7 วัน ควรเปลี่ยนน้ำใหม่ทุกวัน และทำการแช่ยาวันเว้นวันจนกระทั่งปลามีอาการดีขึ้น วิธีนี้จะได้ผลดีมากเมื่อน้ำมีอุณหภูมิ 28-30 องศาเซลเซียส

2. โรคพยาธิและปลิง (Gyrodactylus) ปลาที่มีพยาธิปลิงใสเกาะ จะมีอาการว่ายน้ำทวนทวนลอยตัวตามผิวน้ำ ผอม กระพุ้งแก้มเปิดปิดเร็วกว่าปกติ อาจมีแผลขนาดเล็กเท่าปลายเข็มหมุด กระจายอยู่ทั่วตัว ถ้าเป็นการติดโรคในขั้นรุนแรง อาจมองเห็นเหมือนกับว่า ปลา มีขนสั้น ๆ สีขาว กระจายอยู่ตามลำตัว ซึ่งอาจทำให้ปลาตายได้ โดยเฉพาะลูกปลาที่เริ่มปล่อยลงบ่อดินใหม่ ๆ ควรระมัดระวังโรคนี้ให้มาก

การป้องกันและรักษา

1. ใช้ฟอร์มาลิน จำนวน 25-40 มล. ต่อน้ำ 1,000 ลิตร แช่นาน 24 ชั่วโมง
2. ใช้ดีพเทอร์เร็กซ์ จำนวน 0.25-0.5 กรัม ต่อน้ำ 1,000 ลิตร แช่นาน 24 ชั่วโมง

โรคที่เกิดจากพยาธิภายใน

1. โรคพยาธิใบไม้ (Pleurogenoides)

พยาธิใบไม้ที่ทำให้เกิดโรคในปลานั้นพบทั้งขณะที่เป็นตัวเต็มวัยแล้วและตัวอ่อนเต็มวัยของพยาธิใบไม้พบได้ในทางเดินอาหารภายในช่องท้อง ไม่ค่อยทำอันตรายต่อปลาเท่าใดนัก ต่างกับตัวอ่อนซึ่งพบฝังตัวอยู่บริเวณเหงือกและอวัยวะภายในต่าง ๆ ทำให้เกิดความเสียหายกับเนื้อเยื่อของเหงือกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกปลาที่เป็นโรคนี้อาจมีอาการกระพุ้งแก้มเปิดอ้าอยู่ตลอดเวลา ว่ายน้ำทวนทวน ร่ายลอยตัวที่ผิวน้ำ ผอม เหงือกบวมอาจมองเห็นจุดขาว ๆ คล้ายเม็ดสาหร่ายขนาดเล็กเป็นไตแข็งบริเวณเหงือกได้ และปลาจะทยอยตายเรื่อย ๆ ปลาหลายชนิดในแหล่งน้ำธรรมชาติอาจพบพยาธิใบไม้เต็มวัยได้

การป้องกันและรักษา

1. ควรหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยคอก เพราะอาจมีไข่ของพยาธิใบไม้ติดมา ถ้าหากจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยคอก ควรตากให้แห้งเป็นอย่างดีก่อนใช้และควรกำจัดหอย ซึ่งจะเป็นตัวช่วยเสริมในการระบาดของพยาธิชนิดนี้ครบวงจร โดยการตากบ่อให้แห้งและโรยปูนขาวให้ทั่วในอัตรา 30-50 กก./ไร่ หลังจากจับปลาขึ้นแล้วทุกครั้ง
2. ยังไม่มีวิธีรักษาหรือกำจัดตัวอ่อนของพยาธิใบไม้ที่เกาะบนตัวปลา

โรคที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย

1. **โรคตัวดำ** เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย Columnaris ปลาที่เป็นโรคนี้อาจมีแผลต่างขนาดตามตัว และเมื่อระยะเวลาผ่านไป แผลต่างขนาดนี้จะกลายเป็นแผลลึกได้ โรคนี้อาจเกิดกับปลาหลังการลำเลียง เนื่องจากอุณหภูมิของอากาศที่สูงทำให้ปลาเกิดความต้านทานลดลง เชื้อแบคทีเรียนี้จะเจริญเติบโตได้ดีและทำอันตรายต่อปลา ปลาที่ติดโรคนี้อาจตายเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว

การป้องกันและรักษา

1. แช่ยาเหลืองในอัตราส่วน 2 มิลลิกรัมต่อน้ำ 5 ลิตร นานประมาณครึ่งชั่วโมง
2. ในขณะที่ขนส่งลำเลียงปลาควรใส่เกลือเม็ดลงในน้ำที่ใช้สำหรับการขนปลาในปริมาณ 1 ช้อนชา ต่อน้ำ 1 ลิตร
3. ใช้ด่างทับทิมเข้มข้น 2 พีพีเอ็ม แช่ตลอดไป
4. ใช้ฟอर्मาลิน จำนวน 40-50 พีพีเอ็ม แช่นาน 24 ชั่วโมง
5. ในกรณีที่เชื้ออยู่ในกระแสดเลือดใช้ เทอร์รามายซิน 5 กรัม ต่อน้ำหนักปลา 100 กก. ต่อวัน ติดต่อกันเป็นเวลา 10-12 วัน

2. **โรคแผลตามตัว** เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย Aeromonas และ Pseudomonas ปลาจะมีลักษณะผิวหนังบวมแดงและเป็นแผลลึกไปจนเห็นกล้ามเนื้อ ส่วนในปลาขนาดเล็ก มักจะทำให้เกิดอาการครีบก้น ครีบก้นตามลำตัวและครีบก้น

การป้องกันและรักษา

1. ใช้ยาปฏิชีวนะจำพวกไนโตรฟูราโซนในอัตราส่วน 1-2 มิลลิกรัมต่อน้ำ 1 ลิตร แช่ปลานานประมาณ 2-3 วัน
2. แช่ปลาที่เป็นโรคในสารละลายออกซีเตตราไซคลินหรือเตตราไซคลิน ในอัตราส่วน 10-20 มิลลิกรัมต่อน้ำ 1 ลิตร นาน 1-2 วัน ติดต่อกัน 3-4 ครั้ง

3. ถ้าปลาเริ่มมีอาการของโรค อาจผสมยาปฏิชีวนะตามข้อ 1 หรือ 2 ในอัตราส่วน 60-70 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักปลา 1 กก. หรือ 2-3 กรัม ต่ออาหาร 1 กก. นานติดต่อกัน 3-5 วัน

3. โรคท้องบวม อาการของโรคจะเห็นส่วนท้องบวมมาก และอีกแบบหนึ่งนั้นผิวหนังจะเป็นรอยช้ำ ตกเลือด

การป้องกันและรักษา

1. แช่ปลาในยาปฏิชีวนะออกซีเตตราไซคลิน ในอัตราส่วน 10-20 พีพีเอ็ม
2. การฆ่าเชื้อในบ่อเลี้ยงปลา ควรใช้ปูนขาวในอัตราส่วน 50-60 กก./ไร่

โรคที่เกิดจากปัจจัยอื่น

การเกิดโรคของปลากดเหลือง นอกจากจะมีสาเหตุมาจากเชื้อโรคชนิดต่าง ๆ แล้ว สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของปลา ทั้งทางด้านกายภาพหรือองค์ประกอบด้านเคมี จะเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้ปลาอ่อนแอและส่งผลถึงการติดเชื่อโรคชนิดต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ปริมาณออกซิเจนในน้ำ ความเป็นกรดต่างของน้ำ สารพิษในน้ำ ปริมาณคลอรีน หรือโลหะหนักในน้ำ รวมถึงสภาพอุณหภูมิของน้ำที่เปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน ดังนั้น การเลี้ยงปลากดเหลืองผู้เลี้ยงจึงควรที่จะศึกษาวิธีการป้องกันและแก้ไขหัวข้อดังกล่าว ให้อยู่ในภาวะเหมาะสมกับการอยู่อาศัยของปลา หลีกเลี่ยงสาเหตุที่มีผลทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างกระทันหันข้างต้น

คำแนะนำ

การป้องกันสัตว์น้ำจากภัยธรรมชาติ

“ภัยธรรมชาติ” หมายถึง อันตรายจากสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมดา ของสิ่งนั้น ๆ โดยมิได้มีการปรุงแต่ง อาทิ อุทกภัย และฝนแล้ง เป็นต้น กรมประมง จึงขอเสนอแนวทางป้องกันหรือลดความสูญเสียและความเสียหายแก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจากการประสบภาวะฝนแล้ง ฝนต้นฤดู และอุทกภัย ดังนี้

ภาวะฝนแล้ง

ภาวะฝนแล้งและฝนทิ้งช่วงทำให้ปริมาณน้ำมีน้อยทั้งในแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำชลประทานซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและเกิดผลกระทบต่อ การประมง ตลอดจนสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมต่อการแพร่ขยายพันธุ์และการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ โดยมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

1. ควบคุมการใช้น้ำและรักษาปริมาณน้ำในที่เลี้ยงสัตว์น้ำให้มีการสูญเสียน้อย เช่น การรั่วซึม การกำจัดวัชพืช
2. ทำร่มเงาให้สัตว์น้ำเข้าพักและป้องกันการระเหยน้ำบางส่วน
3. ลดปริมาณการให้อาหารสัตว์น้ำที่มากเกินไปจนทำให้ปลาเสียน้ำ
4. เพิ่มปริมาณออกซิเจนโดยใช้เครื่องสูบน้ำจากกันบ่อพ่นให้สัมผัสอากาศแล้วไหลคืนลงบ่อ
5. ปรับสภาพดินและคุณสมบัติของน้ำ เช่น น้ำลึก 1 เมตร ใส่ปูนขาว 50 กก./ไร่ ถ้าพื้นบ่อตะไคร่หรือแก๊สมากเกินไปควรใส่เกลือ 50 กก./ไร่ เพื่อปรับสภาพผิวดินให้ดีขึ้น

